
ПРОГЛААС

Издание на Филологическия факултет
при Великотърновския университет “Св. св. Кирил и Методий”

кн. 2, 2007 (год. XVI), ISSN 0861-7902

ЖИВОТЪТ НА СЛОВOTO КАТО ЖИВОТ НА КУЛТУРАТА

**В. П. Ходус. Импресионистичностъ драматургического
текста А. П. Чехова. Под ред. проф. К. Э. Штайн. –
Ставрополь, Изд. СГУ, 2006.**

Изследването на връзката между творчеството на Чехов и многообразните естетически течения, функциониращи в края на XIX век – реализъм, модерн, импресионизъм, символизъм – не е нов проблем в критическата традиция. То фокусира върху себе си текстовете на Р. Г. Кулиева, Д. Кшицова, В. Я. Звиняцковский и др. Монографията на В. П. Ходус ни представя нова гледна точка при изследването на проблема, която се гради върху разглеждане на импресионизма като “стилова особеност” на текста със свои ключови понятия, изразени чрез определени езикови средства.

Материал на изследването са “новите форми” в многоактните Чехови пиеси “Иванов”, “Чайка”, “Вуйчо Ваньо”, “Три сестри” и “Вишнева градина”. Този подбор на текстовете е малко необичаен с оглед на чеховедската традиция, според която пиесата “Иванов” най-често се причислява към ранната драматургия на писателя. Но селекцията, предложена от В. Ходус, има своята аргументация – посочената творба изпълнява функциите на “първо произведение”, което “представя евристично, хипотетично, “задачата”, точката на единство в процеса на развиващото се творчество”.

Композицията на монографията следва многопосочността на приложените изследователски подходи – метапоетичен, функционален, синтетичен, психолингвистичен, гещалт анализ. Според тази солидна методологическа база се формират и основните части на изследването, обединени в три глави.

Първата глава, “Теоретични основи на изучаването на импресионистичността в драматургичния текст на А. П. Чехов”, очертава три посоки в интерпретацията на проблема – отчитане на метапоетичните данни, на епистемологичния модел на епохата, на корелацията “драматургичен – театрален текст”. Всяка една от тези посоки отвежда към три достатъчно разнородни, но и допълващи се в контекста на изследването научни постановки – метапоетичната теория на К. Е. Щайн (пряк ученик на която е самият В. Ходус), концепцията на М. Фуко за епистемологичното знание и синтетичния анализ на М. Поляков, Е. Marconi и А. Roweta. Разглеждайки трансформациите на различните нива на метапоетическия дискурс (драматургични, прозаични, епистоларни, мемоарни текстове и текстове на писатели-съвременници), В. Ходус стига до аргументиране на промените в “стереотипните форми” на класическата “реалистична” драма в творчеството на Чехов и търсенията на пътища към нов тип драматургичен текст. Фактът, че писателите-съвременници съотнасят творческия маниер на руския класик с естетическия език на импресионизма, свидетелства според В. Ходус за присъствие в текстовете на писателя на основните концептуални черти на този стил. Като резултат от изследването на мястото на Чеховото творчество в епистемологичното пространство от края на XIX и началото на XX век, са формулирани главните концепти на импресионизма: “настроение”, “време”/”пространство”, “среда”, и спецификата на Чеховата драматургия е разгледана успоредно с трудовете на философите интуитивисти (Н. О. Лоский и Е. Н. Трубецкой), в които импресионизмът получава своята научна обосновка. Третият важен момент от първата глава на монографията, който според нас има приносно значение, е анализът на режисьорските екземпляри на К. С. Станиславски като текстове – интерпретации на Чеховите творби. Тук е нужно да споменем, че малцина изследователи спират вниманието си върху отношението драматургичен – театрален текст, а подобен анализ би могъл да предложи огромна информация за функционирането и потенциите на едно и също произведение в словесните и сценичните изкуства. Интерпретацията на режисьорските екземпляри води до извода, че “приоритетна роля в езиковите средства за изразяване на импресионистичността има елементът *настроение*” (курсив – В. Х.).

Във втората глава – “Изразяване на стиловите признаци на импресионистичността на нивото на структурно-семантичната и когнитивна организация на драматургичните текстове на А.П. Чехов” – авторът на

монографията спира вниманието си върху няколко основни интерпретационни „стъпки“:

- изследване на съотношението реплика – ремарка в контекста на проблема за езиковото изразяване на импресионистичността;
- дефинирани са две особености: средищно място и в петте зрели пиеси заема лексемата “сад” (“градина”), изграждаща интеграционна картина на мястото на действие във всички анализирани произведения; отказ от ремарката “явление”, което довежда до по-голяма цялостност на текста и увеличаване на ролята на препозитивните ремарки;
- отчитане на когнитивната преакцентуация на Чеховия драматургичен текст, която променя стойностите на фигуративните и фоновите позиции на неговите елементи. Тези изменения водят до неособеност, “размиване” на фигуративни (реплики) и фонови (ремарки) елементи, а често и до тяхната взаимозаменяемост;
- анализ на явленията преходност и синкретизъм на граматичните единици в драматургията на Чехов. Чрез тези езикови категории се реализират две новаторски тенденции в поетиката на пиесите;
- нееднозначност на инективните ремарки и многослойност на значенията на интерпозитивните, които отразяват естетическите промени в категорията “драматургично действие” с излизането на преден план на координатите *жизнено пространство* и *времева протяжност*;
- интерпретация на различните редакции на пиесата “Иванов” като творба със статус на “първо произведение”, носеща в “ембрионален вид” кода на късната Чехова поетика на драмата.

Третата глава на монографията представя “Основни параметри на езиковото изразяване на стиловите признаци на импресионистичността в драматургичните текстове на А. П. Чехов: настроение, пространство/време, среда”. Водещата теза на В. Ходус е свързана с взаимопроницаемостта на семантичните полета, изразяващи ключовите понятия на импресионизма. Особено средство за предаване на концепта “настроение” представляват лексикалните единици, изразяващи емоционално състояние, които са свързани в асоциативни редове. Именно този концепт е определен от автора на книгата като доминанта на импресионистичния тезаурус. Общо звено за семантичните полета “време” и “пространство” представлява понятието “памет”, разширяващо границите на описваното пространство до извънвремеви рамки и даващо

развитие на времето в пространствената сфера. Диференцирано са разгледани езиковите средства, изразяващи концепта “среда” в репликите (цитати) и ремарките (битови реалии), които са насочени към постигане на две внушения: “запълненост на живота на персонажите” и “възстановка на културно-историческата епоха”.

Монографията е снабдена със солиден научен апарат, който отразява не само руската библиография по проблема, но и постановки от световната филологическа мисъл в трудовете на американски, английски, италиански, полски и френски автори. В същото време младият руски литературовед не губи ориентирите на метапоетичната школа, към която принадлежи като учен и която отдавна е получила популярност извън пределите на Русия (към нейното русло могат да бъдат приобщени известните Варшавски конференции, посветени на “егодокумента”, някои от изданията на литовския семинар “OPUS” и др.).

И перифразайки, тъкмо в духа на метапоетичните постановки, цитираните в самата монография Тезиси на Пражкия лингвистичен кръжок, можем да обобщим, че книгата на Вячеслав Ходус е книга за “езика на литературното произведение като отражение на езика на цивилизацията”, професионално “темпераана” научна хроника за живота на словото като живот на културата.

Наталия Няголова